

Rolf Arvidsson

LAURITZ WEIBULL OCH LITTERATURHISTORIEN

En replik

1

Min uppsats i Scandia Bd 37 (1971): *Källkritisk radikalism och litteraturhistorisk forskning. Lauritz Weibull, Henrik Schück och Joseph Bédier* (s. 287—339), där jag utreder Lauritz Weibulls akademiska studiebanan och studiemiljö under 1890-talet och vidare gör sannolikt, att han för sitt källkritiska genombrott med *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000* (1911) har att tacka impulser från litteraturhistorien, närmare bestämt från hans lärare Henrik Schück och den franske litteraturhistorikern Joseph Bédier, har föranlett Curt Weibull, yngre broder till Lauritz Weibull att ”nedteckna några tankar om och minnen från Lauritz Weibulls vetenskapliga forskning”: *Lauritz Weibull. Den källkritiska metodens genombrott i nordisk medeltidsforskning*, Scandia Bd 38 (1972), s. 1—25). I sin memoar tillbakavisar Curt Weibull alla mina iakttagelser och slutsatser.

Redan den omständigheten att Curt Weibull skrivit en memoar är anmärkningsvärd. Mer än kanske några andra i vårt land har bröderna Weibull medverkat till att ge den genren dåligt rykte. Deras energiska kritik har i hög grad bidragit att forma den grundsyn på memoarlitteraturen som i denna finner uttrycken för mer eller mindre advokatorisk talan i egen sak, tendentiös efterrationalisering, förträngning eller omdisponering av händelseförlopp och upplevelsestoff osv.

Blir genren annorlunda i Curt Weibulls händer? Blir hans memoar mindre en partsinlaga än en objektivt giltig skildring? Är *han* enbart sakligt engagerad eller rymmer hans framställning också emotionella inslag? Kan han mer än någon annan memoarförfattare och på ett tidsavstånd, som han i sin egen forskning betecknat som över det maximala, göra anspråk på att bli trodd? Jag har ställt dessa frågor därför att jag är alldeles övertygad om att Curt Weibull i mitt ställe inte ett ögonblick skulle ha tvekat att ställa dem. Och lika övertygad är jag om att han skulle ha sökt leda i bevis att memoarförfattandet i sina grunddrag alltid förblir sig likt.

Jag skall i det följande på några centrala punkter närmare granska Curt Weibulls memoar kring broderns vetenskapliga forskning; och göra det så som jag föreställer mig att han själv skulle ha gått tillväga.

Jag finner därvid redan i själva anslaget de komponenter som motiverar en undersökning av antytt slag. Det heter: ”De uppgifter, som finns om Lauritz Weibulls universitetsstudier, är ytterst få och knapphändiga.” Och påståendet auktoriseras med: ”Själv har jag endast sporadiska minnen från denna tid” (a.a., s. 1). Vi står redan här inför den problematik som konstituerar memoarförfattandet: frågorna om vad man *vill* veta och vad man *kan* veta.

Som jag i min uppsats visat är uppgifterna om Lauritz Weibulls studietid under 1890-talet långt ifrån så knapphändiga som Curt Weibull vill göra gällande. De är fullt tillfredsställande för att ange huvuddragen av hans studier och studieinriktning. Felet med dessa uppgifter är bara, att de rubbar något redan fixerat, något man tidigare ansett sig veta om Lauritz Weibulls ungdomstid och studier; allra helst som dessa nya kunskaper i hög grad är ägnade att förändra den bild som Lauritz Weibull själv gett av sin historieskrivnings genesis och karaktär. Som ett särskilt irriterande faktum framstår det för Curt Weibull, att jag kunnat knyta hans akademiska studier under 90-talet så nära till litteraturhistorien och speciellt till det litterära medeltidsstudiet. Det material som jag dragit fram ur lånejournaler och föreläsningsprotokoll osv. som stöd för mina iakttagelser måste därför à tout prix underkännas och reduceras. Man läser, skriver Curt Weibull, inte alltid de böcker man lånar på bibliotek¹ — varför man lånar och t.o.m. lånar om en bok vill han dock inte avslöja — man besöker inte de föreläsningar och seminarieövningar som man antecknat sig för, man tar över huvud inga intryck av någonting i sin intellektuella omgivning, om man heter Lauritz Weibull. Det är den bild Curt Weibull vill ge oss av broderns akademiska studiebanan.

När Curt Weibull säger om sina egna minnen från denna tid, alltså 90-talet, att de är ”endast sporadiska”, finns det däremot all anledning att tro honom. Förmodligen kommer han här sanningen närmare än på något annat ställe i sin memoar. Curt Weibull var 6 år när brodern blev student och 12 när han disputerade.

2

Ledmotivet i Curt Weibulls framställning blir — som antytts — att förneka varje som helst närhet mellan Lauritz Weibull och litteraturhistorien, att bestrida varje som helst likhet mellan den weibullska källkritiken och litteraturhistorisk forsk-

¹ Apropå C.W:s not s. 3, där han tackar överbibl. Krister Gierow för uppgifter om L.W:s boklån i LUB på 90-talet, bör det för undvikande av missförstånd redan här sägas ifrån, att det givetvis är fråga om samma förteckning som jag själv följt. Mina uppgifter är alltså fortfarande helt korrekta vad gäller L.W:s lån av böcker rörande medeltidens litteratur och litteraturhistoria. (Se Scandia 1971, s. 302 f.) En mindre rättelse är här på sin plats. Enligt lånejournalerna lånade L.W. 22/1—3/2 1897 från LUB Bibliothèque de l'école des hautes études. Sc. philol. & histor. 98. Under denna rubrik döljer sig 2 uppl. av *Les jabliaux*. L.W. har alltså inte två utan tre gånger studerat Bédiers doktorsavhandling.

ning sådan denna bedrevs på Henrik Schücks seminarium, ur vilket utgått någonting källkritiskt så anmärkningsvärt som Knut Stjernas Erik den helige-avhandling 1898. Curt Weibull driver sin tes i stort och smått. Inte sällan blir emellertid angelägenhetsgraden åtskilligt för hög och han gör sig skyldig till vilseledande och inkorrekta påståenden. Detta framträder redan då han omtalar broderns licentiatexamen 1898, som han påstår skulle omfatta historia och litteraturhistoria. Uppgiften är korrekt först om man kastar om ordningen. Lauritz Weibull avlade licentiatexamen i ämnena estetik med litteratur- och konsthistoria och historia, dvs. hans huvudämne var det förra. I estetik med litteratur- och konsthistoria inte bara tenderade han utan inlämnade också licentiatavhandling. I historia genomgick han endast muntligt förhör. Historia var m.a.o. det sekundära ämnet i hans licentiatexamen. Och något skriftligt specimen i historia presterade han inte före doktors- eller docentavhandlingen 1899. Curt Weibull gör sig stor möda att visa att Lauritz Weibull ”inte från början och länge betraktat sig som enbart litteraturhistoriker” (a.a., s. 5) och gör i det närmaste allt vad brodern skrivit under 90-talet till historia, medan i själva verket inget eller ytterst litet i dennes produktion under detta skede kan räknas till historia. Han gör stort nummer av att brodern samlat fem av sin uppsatser under samma omslag och kallat den sålunda uppkomna volymen: *Smärre historiska uppsatser*. Ingen mer än Curt Weibull har — så vitt jag vet — låtit sig suggereras av detta omslag.¹

Under hänvisning till min framställning i Scandia 1971 vill jag fortfarande och med bestämdhet hävda att Lauritz Weibull med största sannolikhet avsett att bli litteraturhistoriker och liksom så många av Henrik Schücks lärjungar under 90-talet skriva om något ämne ur medeltidens litteraturhistoria, men att vissa omständigheter i samband med nyinrättandet av landsarkivariefattningar i Sverige spelat en mycket viktig, kanske avgörande roll i sammanhanget.² Av tecken att döma har nämligen Lauritz Weibulls förvandling till historiker bestämts mycket sent och skett direkt brådstörtat; så brådstörtat att den akademiska omgivningen i Lund inte riktigt orkat med i svängen. Jag tillåter mig att anföra ett dokument som ger en konkret belysning av hur det gick till, när Lauritz Weibull disputerade för docentur i historia. I ett brev till Harald Hjärne från Martin Weibull den 9 maj 1899 heter det:

Min son Lauritz, en ung man om 26 år, som avslutat sin licentiatexamen med två laudatur i historia, konst- och litteraturhistoria under innevarande termin, ser sig ej i stånd att utan svårigheter, lagda i hans väg för honom helt oförskyldt, kunna få sitt disputationsprof avslutadt under denna termin.

¹ Jfr t.ex. *Rolf Torstendahl*, Källkritik och vetenskapssyn i svensk historisk forskning 1820—1920 (1964), s. 335!

² Jag hänvisar till ett diskussionsinlägg av *Hugo Yrwing* i *Mediaeval Scandinavia* 5 (1972), p. 126 i anledning av min Scandia-uppsats. Y:s uppsats citerar jag i fortsättningen på svenska med sidhänvisning till MScan.

Att jag var jäfvig vållade ju sina omständigheter redan i fråga om licentiatexamen, ty begge de e. ord. professorerna i historia skyndade att vifta honom från sig med begge händer under förklaring, att de ej hade något med historia att skaffa. Jag accepterade och docenten Stille blef då förordnad att examinera.

Men med disputationen blir det nu än värre. Med den vill ingen taga befattning, om det är möjligt att slippa undan. De begge e. ordin. vidhålla här än ifrigare [än] Norrlands trävaruarbetare sin strejk. Hvarken ventileringen eller bedömandet tilltalar dem och som doc. Stille är fak:s notarie och nog har mycket att göra som sådan, så vill han också gerna slippa undan, han med. Vimarsson har tienstledighet för utländsk resa. — Där står alltså den stackars Lauritz, och han har erfarit första profvet af en obehaglig situation för sin fars jäfvighet, derigenom att sektionen afslagit hans ansökan om att få begagna de gamla statuterna sig till godo i stället för det nya reglementet, som för 14 dagar sedan här blef publicerad (i frågan 14 dagars spikningstid i stället för 1 vecka.)

Han har emellertid tryckt de 50 sidorna och kan nog blifva färdig med sjelfva afhandlingen till d. 16de maj, då han ju utan vidare är herre öfver situationen och sektionen blir skyldig att förordna om ventilering. Men hvilken ledsamhet för både honom och mig att på detta sättet trumfa fram en avhandling. Och hvem skall bedöma den? när den föreligger till bedömande?

Under sådana förhållanden har jag kommit på tanken att så gott vore, att han reste till Upsala universitet ifrån detta, derest det nu ej skulle vålla dig olägenhet. Jag frågar således om din mening härutinnan.

Om Upsala ville visa honom den liberalitet, här blifvit honom förvägrad, skulle lektionen för bristen härutinnan verka så mycket mera eklatant, (jag menar om det lemnades honom den äldre spikningstiden, emedan bilagorna väl annars ej i deras helhet komma att följa.)

[— — —]

Sjelf är han ju litet ängslig för att uppträda i Upsala, ty han är en blygsam ung man, men jag har sagt honom, att han nog blir vänligt mottagen.³

Det är onekligen en trasslig problemhärva Martin Weibull utmålar för sin Uppsala-kollega. Vad som legat bakom de e.o. professorernas vägran att befatta sig med sonens licentiatexamen i historia och avhandling är väl inte alldeles omöjligt att gissa. Detaljen att faderns jävighet skulle ha spelat in vid sektionens avslag beträffande den gamla spikningstiden är svårare att förstå. Vad det nu än varit som medverkat till den uppkomna situationen — men att omedelbart före disputationen de elementära akademiska formaliteterna inte blifvit ordnade, att det en vecka före spikningen varken fanns någon att disputeras för eller någon fakultetsopponent tyder knappast på något som varit länge planerat. Den fråga man har rätt att ställa blir alltså denna: om Lauritz Weibull från början avsett att bli historiker, hur är det då möjligt att en så desperat situation som den man blifvit vittne till i Martin Weibulls brev kunnat uppstå?

³ UUB Ur: Okat. Bref till H. G. Hjärne. Öfriga svenskar Th—Wik.

3

Den bild som jag tecknat av Lauritz Weibulls studier och studiemiljö under 1890-talet och som jag dokumentariskt underbyggt visar i själva verket så entydigt hän mot litteraturhistorien att vidare diskussion därom torde vara överflödig. Jag nöjer mig med att påminna om hans bibliotekslån, som under åren 1895—1898 uppgår till åtskilligt över 400. Av dessa kan endast ett knappt femtiotal räknas till ämnet historia, nästan alla de övriga till litteraturhistorien. Vore det inte för Curt Weibulls nonchalanta avfärdande av Henrik Schück som vetenskapsman och några illa underbyggda påståenden — en not sidan 10 i hans memoar spelar, som strax skall framgå, en central roll i detta sammanhang — kunde jag så gärna ha låtit hans framställning stå mot min. Emellertid är hans bedömning av Schück så orättvis och ovederhäftig att den inte bör få stå oemotsagd. Henrik Schück var dock både som personlighet och forskare en man av verkligt stort format. Lauritz Weibull själv har aldrig tillåtit sig lika negativa omdömen.

Låt oss ett ögonblick lyssna till vad Curt Weibull har att säga om Lauritz Weibulls väg till nordisk medeltidshistoria. Enligt honom började Lauritz Weibull inrikta sig på studiet av medeltidens historia 1899 och på dansk historieskrivning under den äldre medeltiden från 1907—08. Det var därför ingen tillfällighet att han under sitt professorsförordnande vt 1909 valde att föreläsa över Nordens historia under den äldre medeltiden: ”Reaktionen mot den äldre nordiska historieskrivningen och ett 1907—1908 påbörjat och intensivt genomfört *kritiskt studium av det litterära källmaterialet* [kurs. här] för den äldre medeltidens historia resulterade i boken *Kritiska undersökningar i Nordens historia omkring år 1000*, Lund 1911.”¹

Hur direkt missvisande och tillrättalagda dessa påståenden är står i öppen dag. Alldeles i onödan ”erinrar” sig Curt Weibull uppgifter om arbeten, som han för 60 år sedan diskuterat med brodern och som varit inspirerande för dennes forskning (a.a., s. 9 f). Som alla initierade kan se är detta ingenting Curt Weibull behöver erinra sig. De namn han räknar upp har tidigare förekommit i diskussionerna kring Lauritz Weibulls historiemetod. Fustel de Coulanges är så vitt man kan upptäcka det enda nya.

Särskilt Curt Weibulls försäkran om att brodern först 1907—1908 påbörjat ett intensivt studium av *det litterära källmaterialet* för den äldre nordiska medeltidens historia rimmar sällsynt illa med faktiska förhållanden och tidsangivelsen är tendentiöst vald. Som man ser vägrar han att här ta någon som helst notis om de av mig åberopade lånejournalerna från LUB² av vilka det mycket tydligt framgår

¹ *Curt Weibull*, a.a., s. 8.

² Beträffande L.W:s läsning invecklar C.W. sig i självmotsägelser. ”Som student”, heter det, ”hade Lauritz Weibull skaffat sig en mycket omfattande, solid lärdom i historia, litteratur- och konsthistoria.” Han hade följt Schücks råd att ”läsa så stora kurser som du kan före licentiat-

att Lauritz Weibulls studium av de litterära källorna till bl.a. Nordens äldre historia till stor del var genomfört redan på 1890-talet och detta studium hade han till större delen bedrivit som litteraturhistoriker. (Se Scandia 1971, s. 302 f.) Kontakten med Gustav Storm har förmodligen skett så. Som Curt Weibull anmärker har Lauritz Weibull själv medgivit att Storm "gjort sig till målsman för uppfattningar, som i varje fall tangera eller i vissa punkter överensstämna" med hans i *Kritiska undersökningar*. Också jag borde ha nämnt Storm i min uppsats. Vill man nämligen vara korrekt hör norrmannen mera till litteraturhistorien än till historien. Man kan i varje fall vara enig om att han gjort sina främsta insatser just beträffande de berättande källorna till nordisk medeltidshistoria. Ottar Dahl anser honom också utrustad "med spesielle evner i retning av historisk-filologisk tekstanalyse og sammenligning",³ och påpekar vidare hur "en umiddelbar interesse for rent tekstkritiske og litterærhistoriske undersøkelser i og for seg" (a.a., s. 197) präglar hans produktion. Flera av hans viktigaste arbeten — inte minst på det område som här angår oss — rör sig på rent litteraturhistorisk mark: *Om den gamle norrøne Literatur* (1869), *Snorre Sturlasons historieskrivning* (1872), doktorsavhandlingen *Sagnkredsene om Karl den store og Didrik af Bern hos de nordiske folk. Et bidrag til middelalderens litterære historie* (1874). Ottar Dahl nämner också Storms aldrig realiserade planer på att skriva "en samlet fremstilling av den norrøne litteraturs historie" (a.a., s. 179).

Som jag i min uppsats påvisat och med citat ur Schücks författarskap dokumenterat (Scandia 1971, s. 299 ff), företrädde Schück för tiden avancerade källkritiska betraktelsesätt. Min framställning vad gäller denna Schücks källkritiska inställning till medeltidsepiken syftade självfallet inte till någon fullständig belysning av ämnet. Åtskilligt mer är att säga därom. Och jag skall här fästa uppmärksamheten på ytterligare två uppsatser av Schück från mitten av 90-talet. Den första är en lång artikel i GHT 17/5 1894 med rubriken "Afsatta konungar", föranledd av Adolf Noréens avhandling *Mytiska beståndsdelar i Ynglingasagan* (ingående i *Uppsalastudier tillegnede Sophus Bugge på hans 60 åra födelsedag den 5 januari 1893*). Det är en stundtals nästan strindbergskt raljerande artikel om vår nationalromantiska tro på vad sagalitteraturen haft att berätta om den s.k. ynglingaättens konungar, som den moderna historiska granskningen — och här alltså A. Noréen — nu visat aldrig ha existerat. Schück återkom till samma ämne i en längre vetenskaplig uppsats i Historisk tidskrift året efter: *De senaste undersökningarna rörande Ynglingasagan*, de senaste årtiondenas filologiska, mytologiska och histo-

examen, sedan hinner du inte läsa mycket". "Det var ett klokt råd" och L. W. "läste mycket i sin ungdom". Hur rimmar detta med vad C.W. inledningsvis anmärker inför de av mig redovisade boklånen i LUB? Blev hans lärdom mindre solid på just de områden, fransk och nordisk medeltidslitteratur, där jag påvisat den högsta lånefrekvensen?

³ O. Dahl, Norsk historieforskning i 19. og 20. århundrede. Oslo 1959, s. 196.

riska studium av denna ”äldsta framställning af Sveriges historia”.⁴ Schück refererar där en rad forskares, P. A. Munchs, G. Storms, Noréens, Bugges m.fl. resultat och framlägger också sina egna synpunkter. Själva inledningen ger samma illustrativa bild av hans källkritiska inställning som jag i min förra uppsats gett exempel på. Det heter:

Då man, efter att hafva arbetat sig igenom de medeltida annalernas torra notiser, vänder sig till Snorres eleganta och lättflytande prosa, känner man sig såsom i en annan värld. Han berättar så väl samt framställer händelser och karakterer med en sådan liffull åskådligghet att man utan svårighet förstår våra fäders böjelse att vilja stämpla hvarje otymplig klosteranteckning såsom oriktig och ”förvirrad”, så snart den ej stämde omsams med någon uppgift i detta mästerverk af historisk berättarkonst, och äfven fortfarande, utan att vi alltid själfva göra oss reda därför, inverka dessa formella förtjänster på vår uppfattning af Heimskringlas historiska tillförlitlighet, ehuru trovärdighet och berättartalang under äldre tider ofta stå i omvänt förhållande till hvarandra. (HT 1895, s. 39.)

Och när han källkritiskt granskat Ynglingatal närmare, bl.a. dess kungalängd tvekar han inte att fastslå att ”dikten saknar allt värde såsom historiskt dokument” och att ”hvarken Danmarks eller Sveriges och ännu mindre Norges historia kan därifrån hämta några data och fakta” (a.a., s. 86).

Det kan väl inte råda något som helst tvivel om att Lauritz Weibull i Henrik Schück haft en lärare med öppen blick för de källkritiska problemen inom det nordiska medeltidsstudiet. Det är också helt korrekt när Henry Olsson i en nyligen publicerad porträttskiss av Schück menar att denne under 1890-talet arbetat ”efter principerna för modern kritisk metodik”.⁵

Det kan mot denna bakgrund synas inte så litet egendomligt att Weibull inte ansett sig böra nämna Schücks namn i samband med sin historisk-kritiska metod. Schück och Storm står i själva verket på exakt samma vetenskapliga plan. Ingen av dem företrädde någon hyperkritisk inställning till källorna, men båda kom att tillämpa ett konsekventare källkritiskt synsätt vad gäller de berättande källorna; och båda stod i vaken rapport med både det tidigare och det aktuella forskningsläget. Man kan emellertid fråga sig om inte Schück representerade en radikalare syn på de historiska problemen än Storm. Åtminstone förefaller det som om Schück som lärare varit den fördomsfriare av de två. Detta framgår av Storms bedömning av Knut Stjernas Erik den helige-studie, som Schück översänt till sin norske kollega men som denne ogillat.⁶

⁴ Historisk tidskrift 1895, s. 39—88.

⁵ Nordisk tidskrift 1972, s. 26.

⁶ I brev från Storm till Schück 7/12 1898 heter det: ”Jeg takker for de to Sendelser. Din egen Artikel synes jeg godt om, men Hr Stjernas Undersøgelse om St Erik er jeg ikke fornøjet med. Den historiske Kritik er efter min Opfatning partisk og umethodisk” (Sv. Akad:s arkiv, Sthlm).

Men Schüeck är inte den ende nordiske litteraturforskare som saknas i Lauritz Weibulls förteckning över namn som verkat inciterande på hans historiemetod. Ett av mig förbisett namn är Edwin Jessen. Det är Hugo Yrwing som i sitt ovan-nämnda diskussionsinlägg i *Mediaeval Scandinavia* påpekar likheter mellan Jessens och Weibulls hyperkritik av så omisskännlig art, att de inte kan bero av en slump. Yrwing säger sig ha blivit bekant med Jessen genom Ove Mobergs avhandling *Olav Haraldsson, Knut den store och Sverige* (1941), där han i korthet nämns som "en betydande kritiker av äldre nordisk historieskrivning".⁷ Yrwing menar att han tillämpat vetenskapliga principer, som senare fullföljts av just Lauritz Weibull och fortsätter karakteristiken med att omtala att Jessen

redan 1862 i sin doktorsavhandling *Undersøgelser til nordisk oldhistorie* hade gått till angrepp på den samtida kompiloriska och essäistiska historieskrivningen i Norden på ett sätt, som ifråga om radikal kritik och formell fränhet inte står Weibulls efter. Han fortsatte detta sitt författarskap med en uppsats om Egilssagen i *Historische Zeitschrift* 1872, där han hävdade, att man för tiden före 1030 måste upphöra med att skilja mellan "historische Sagas" och "Lügensagas" (S. 101). Han möttes emellertid med kyla inom den nordiska forskarvärlden, blev utfrusen och tystnade. Han hade dock dessförinnan rört upp en vind, som inte lade sig i första taget. Området för hans avhandling var 800-talet. (MScan 1972, p. 128.)

Yrwing anför en rad exempel ur Jessens sparsamma produktion som alla visar hans stränga källkritiska observans och omutliga sanningskrav. Hans kritik träffar alla de medeltida historieskrivarna, Are Frode, Saxo osv. Men framför allt hyser han misstro mot de isländska sagorna, som han avfärdar som fullständigt värde-lösa källor. Han klipper av diskussionen om dem med orden, "Sagns beretninger er aldrig vidnesbyrd". Senare nordisk historieskrivning behandlar han utan den ringaste respekt. Inom det historiska medeltidsstudiet har ingenting väsentligt inträffat mellan Snorre och P. A. Munch, den senare det speciella offret för hans ironi och sarkasm. Yrwing avslutar sin översikt av Jessens historiska författarskap med att konstatera att "den weibullska metoden i Kritiska undersökningar överensstämmer i huvudsak med Jessens, ämnesområdena sammanfaller till en del och synen på den rådande historieskrivningen är densamma. Jessen krävde att samtida uppgifter inte fick skjutas åt sidan för senare berättande källor, vars uppgifter endast kunde godtagas, om de kunde styrkas." Osv. (Ibid. p. 129.)

Yrwing ställer så den nära till hands liggande frågan om Lauritz Weibull kunnat undgå att lära känna Jessens doktorsavhandling. Det är svårt att tro det, skriver han. Och faktiskt leder han i bevis att Weibull måste ha känt till Jessen när han skrev *Kritiska undersökningar*. Då hans bevisföring också är av intresse för uppfattningen av Curt Weibulls nyskrivna minnen kring broderns historieforskning refererar jag något utförligare även fortsättningen av hans inlägg. Curt Wei-

⁷ *Mediaeval Scandinavia* 1972, p. 128.

bull gör nämligen gällande att Lauritz Weibull *inte* känt till Jessen: "En lucka i Lauritz Weibulls litteraturkännedom var, egendomligt nog, att han inte kände C. A. E. Jessens bok *Undersøgelser til nordisk Oldhistorie*, København 1862, när han skrev *Kritiska undersökningar*. Först åtskilliga år senare lärde han känna denna bok" (a.a., s. 9, n. 3).

Som Yrwing noterar förekommer Jessens namn på ett flertal ställen i Gustav Storms *Kritiske bidrag til Vikingetidens historia*, ett arbete som Weibull hänvisat till 3 gånger i *Kritiska undersökningar*. Yrwing finner det "tämmligen orimligt, att Weibull, eftersom han citerat boken, inte skulle ha läst det kapitel Storm har kallat 'Kritiske principer'. Var det något i boken han bör ha varit intresserad av, så var det helt naturligt detta kapitel" (MScan 1972, p. 170). Storm ställer där Jessen i centrum för debatten kring vikingatidens historieproblem. Det var sålunda enligt Storm Jessen som inledde vidräkningen med P. A. Munchs teorier, dennes av tilltron till de isländska sagornas framställning ännu i mycket präglade grundsyn. För Jessen framstod, som vi sett, dessa berättelser som en "for Historien ubrugelig Sagndigtning". Medan ännu Munch gick ut ifrån, att sagorna ofta kunde vara nog så missvisande i detaljerna men ändå gav huvuddragen av ett historiskt skeende, "opstillede dr Jessen som Program, at ethvert Sagn er Løgn, saalænge indtil det bevises" (citerat efter MScan 1972, p. 131).

Fastän Storm inte kan instämma i Jessens radikala utmönstring av de isländska sagorna ur historieskrivningen, visar han, som Yrwing betonar, "en rättvis uppskattning av honom". Och Yrwing finner det uteslutet att Weibull inte skulle ha tagit del av Storms framställning också på en rad andra ställen där han diskuterar metodiska problem utifrån Jessens hyperkritik. (Se MScan 1972, p. 131 o. n. 8 s.s.)

Det är väl inte omotiverat om man efter att ha tagit del av Hugo Yrwings inlägg menar att Curt Weibulls påstående att Lauritz Weibull inte skulle ha känt till Jessen och hans insatser när han skrev *Kritiska undersökningar* äger mindre historigrafiskt än psykologiskt intresse.

Yrwings iakttagelser passar fullständigt i stycke med den bild jag gett av Weibulls litterära medeltidsstudier under 90-talet. Jessen var i likhet med Storm litteraturhistoriker, och kontakten med och studiet av honom har skett i samband med dessa studier (se Scandia 1971, s. 302 ff).

Om — såsom Yrwing anger — Edwin Jessen tidigt blev ett utfruset och halvt bortglömt namn inom nordisk medeltidsforskning, var han det inte i Lund på 1890-talet. Både Schück och Knut Stjerna har bevisligen studerat honom. Båda lånade *Undersøgelser til nordisk oldhistorie* i LUB. Schück citerar honom i sin här ovan anförda stora uppsats om de senaste undersökningarna rörande Ynglingasagan. Det gäller någonting ur källkritisk synpunkt så centralt som Ynglingatals svenska kungalängd (se ovan s. 120). Schück hänvisar till Jessen som den som funnit principerna för dessa medeltida kungalängders tillkomst; Jessens klarläggande av hur de s.k. Ryårböckernas danska kungagenealogi saknar allt historiskt käll-

värde, utgörande ett godtyckligt kompilat från olika håll, är relevant också för övriga medeltida genealogier (se HT 1895, s. 85 f). Att Schück också fört Jessens namn och vetenskapliga insatser på tal i sin undervisning — liksom naturligtvis också Storms — är väl högst sannolikt; alltså bl.a. i de föreläsningar han höll vt 1895, vilka behandlade de olika sagokretsarna rörande vår äldsta historia, däribland just Ynglingasagan — och som Lauritz Weibull bevisat.

Att Lauritz Weibull genom sina litteraturhistoriska medeltidsstudier under 1890-talet och för Henrik Schück mottagit avgörande impulser för sin källkritiska grundsyn torde vara ovedersägligt. Intressant är att konstatera att han redan under 90-talet varit på god väg mot ett källkritiskt genombrott och i anslutning till just dessa studier.

Som nybliven docent i historia valde Lauritz Weibull att ht 1899 föreläsa om den svenska historieskrivningens historia. Under oktober—november höll han 7 föreläsningar. Den 7/10: Inledning. Svenska traditioner hos utländska författare; den 14/10: Adam af Bremen. Runinskrifterna; den 21/10: Konunga-, biskops- och lagmanslängder; den 28/10: Svenska annaler från medeltiden osv.⁸

Denna föreläsningsserie öppnar tänkvärda aspekter på Weibulls vetenskapliga orientering under 90-talet. Och inte mindre intressant blir den med hänsyn till Curt Weibulls memoar. Enligt denne skall brodern ha inlett sitt medeltidsstudium 1899 och först då. Vi står här inför det en smula anmärkningsvärda att den nyblivne historikern, som disputerat på en avhandling om Sveriges underhandlingar med Frankrike under trettioåriga kriget, under sin första termin tar till uppgift att orientera över ett ämne, som mer än något annat inom historiestudiet kräver förberedelse, som utom att fordra förtrogenhet med själva det historiska skeendet upptar till granskning de texter på vilka vår kunskap eller förmenta kunskap vilar. Under några månader efter disputationen skulle alltså Lauritz Weibull ha hunnit tillägna sig en så grundlig kännedom om vår medeltidshistoria, att han också känner sig kvalificerad att historiografiskt behandla den. Det är raskt marscherat. Men är det inte alltför raskt marscherat? Är inte förklaringen att söka i den riktning jag velat speciellt framhålla, i Weibulls litteraturhistoriska orientering under 1890-talet? Vad han gör ht 1899 är ju ingenting annat än att han tar upp till behandling ett material som ligger dels inom och dels i den direkta förlängningen av hans litterära medeltidsstudier. Att Weibulls föreläsningar också inneburit ett kritiskt inträngande i de källproblem som vi sett litteraturhistorien brottas med framgår av ett tillägg till rubriken för den tredje föreläsningen, den 21/10, som lyder: ”Vederläggning af P. A. Munchs åsikter rörande källornas beskaffenhet.”

Det är ett mycket avslöjande tillägg. Det bekräftar riktigheten av Hugo Yrwings iakttagelse beträffande Jessen. Ty inte kan det väl förhålla sig på det sättet att

⁸ Se den av L.W. inlämnade Dagbok över föreläsningar under oktober—november 1899.

Weibull på egen hand gendrivit den norske forskarens åsikter om källorna till vår äldsta historia. Skulle man döma av språkbruket i den citerade rubriken borde man kanske inte tveka. Det är redan weibullskt. Det brukar i dylika sammanhang heta: Kritik av, diskussion av etc. Här råder inget tvivel. Utan tidsförlust har Weibull gett sig i kast med de historiografiska frågorna rörande vår äldsta historia, med en gång löst de källkritiska problem som så länge upptagit forskningen och t.o.m. "vederlagt" P. A. Munch, en av auktoriteterna inom det nordiska medeltidsstudiet. Allting förefaller klart och entydigt. Bara ett litet frågetecken, Varför höll Lauritz Weibull i över 10 år sin samtid helt okunnig om denna sin insats?

Nu vet vi emellertid vem som "vederlagt" P. A. Munch. Vi vet att det varit Edwin Jessen, som i sin *Undersøgelser til nordisk oldhistorie* levererat en från kritik av hans historieskrivning, kallat hans på sagalitteraturen byggda framställning för "fabricater" och "ethnografiske luftcasteller". Hur är det möjligt att efter detta påstå att Lauritz Weibull inte skulle ha känt till Jessen? Och hur är det möjligt att bortse från impulser från litteraturhistorien när det gäller Weibulls källkritiska grundsyn?

Curt Weibulls hävdande att litteraturhistorien ingenting haft att betyda för Lauritz Weibulls källkritiska författarskap har redan här framträtt i all sin oresonlighet. Just på det område inom historiestudiet som Weibull beträdde med *Kritiska undersökningar*, den äldre nordiska medeltiden, var gränserna mellan historia och litteraturhistoria många gånger flytande och någon sträng åtskillnad mellan de båda disciplinerna var ibland svår att upptäcka och upprätthålla. Att emellertid litteraturhistorien måste antas ha spelat en mycket central roll i den källkritiska situation varom här är frågan är odiskutabelt. Det var ju behandlingen av det episka materialet, medeltidens berättande källor, sagorna, legenderna osv., som lett fram till förvirringen inom historieskrivningen. Det var väsentligen på det litterära stoffet som tidigare forskning — och ännu P. A. Munch — åstadkommit sina mer eller mindre sinnrika kombinationer och luftiga konstruktioner av historiska skeenden. Först när man kommit tillrätta med detta förmenta källmaterial, insett dess grundstruktur, kunde en kritisk skildring av medeltiden ta sin början. Att inte litteraturhistorien skulle ha haft med dessa problem och deras lösning att skaffa är en orimlig ståndpunkt. Curt Weibull är här inlåst i ett vetenskapligt genretänkande som förvillar hans syn. Andra, historiografiskt vidsyntare attityder är inte svåra att finna exempel på. Så hos Ottar Dahl, som i sitt ovan anförda arbete *Norsk historieforskning i 19. och 20. århundrede*, Kap. VII: Forskning og kritikk, gör oss uppmärksamma på detta sakförhållande:

Det var ut fra kildematerialets art og tilstand naturlig at framveksten av de historisk-kritiske synsmåter var knyttet først og fremst til den eldre tids historie, hos os spesielt sagatiden. Jo mer ufullstendig og problematisk kildestoffet er, jo større vekt tvinges

man å legge på *det forberedende arbeid med å undersøke kildenes tilblivelseforhold, overlevering, forfatterskap, datering, avhengighet, ekthet m.v. for å kunne prøve deres verdi som grunnlag for historiske teorier. Det var derfor rimelig at den methodiske bevissthet var langt mer fremtredende hos sagatidsforskerne enn hos de historikere som fortrinsvis arbeidet med tidsrom hvor kildeforholdene er enklere* [kurs. här] (s. 198).

Ottar Dahl talar här om "sagatidsforskarna"; att dessa i hög grad sammanfaller med just litteraturforskarna är uppenbart. I detta kapitel där Dahl skildrar framväxten av en ny och strängare kritisk syn på de berättande källorna spelar självfallet litteraturhistorien en central roll. Storm företräder den när han kritiserar Munch. Medan hos äldre historiker som Keyser och Munch "de gamle teorier om sagaene som direkta nedslag av fast utformede, omfattande muntlige tradisjonsenheter gjort seg sterkt gjeldende, og virket til å styrke tiltroen til sagaenes troværdighet selv hvor det gjaldt meget tidlig tid", bröt Storm med detta synsätt "og betonte sagaforfatternes skapende forhold til de tradisjonelementer som utgjorde deres stoff. Samtidigt ble de rent litterære avhengighetsforhold mellom de enkelte forfattere trukket i forgrunnen og studert ved hjelp av inngående tekstanalyser og -sammenligninger" (a.a., s. 202).

Samma synpunkter låg till grund för Gjessings *Undersøgelse af Kongesagaens Fremvæxt I—II* (1873—76).⁹

Det är frapperande hur ofta Dahl i sitt kapitel över den källkritiska historiemetodens framväxt inom norsk medeltidsforskning får anledning att nämna litteraturhistoriker och filologer. När det gäller lösandet av de källkritiska problem som är förknippade med vikingatiden sker själva uppbrottet från ett metodiskt lösligare till ett direkt hyperkritiskt betraktelsesätt i Jessens fräna angrepp på Munch. Och det är också till Jessen som Storm mer eller mindre anknyter både i *Om Ynglingatal og de norske Ynglinge konger i Danmark* (1873) och i *Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie* (1878). Och när Dahl skall räkna upp de forskare som närmast fortsatte att dryfta denna periods källkritiska problem blir listan: Adolf Noréen, Henrik Schück, E. H. Lind och Sophus Bugge, ingen av dem historiker i egentlig mening.¹⁰ När Storm tog upp perioden till förnyat studium i uppsatsen *Ynglingatal, dets Forfatter og Forfættelsestid* (1897), sker det utifrån dessa forskares insatser.

Att Lauritz Weibull inom nordisk medeltidsforskning haft föregångare speciellt bland litteraturforskarna och av dem mottagit impulser ter sig i högsta grad sannolikt. Jag uttryckte denna åsikt redan i min förra Scandia-uppsats och finner ingen anledning att här frågå den. Indicierna pekar oavvänt åt samma håll. Den

⁹ I Norsk biografisk leksikon Bd IV (1929) räknas Gjessing "i første række blandt dem som i slektledet efter P. A. Munch gjør kongesagaen till gjenstand for kritisk litteraturhistorisk forskning" (s. 483).

¹⁰ Dahl, a.a., s. 208.

kedja av litteraturhistoriker som Lauritz Weibull förmodades ingå i har inte bara fått nya länkar, den har också blivit starkare.

4

”Jag kan inte minnas”, skriver Curt Weibull, ”att vi [alltså han och brodern] någon gång under 1908—1911 talat om eller ens nämnt Joseph Bédiers arbete” (a.a., s. 13). ”Givetvis”, tillägger han, ”kan mitt minne slå fel på 60 år.” Han finner därför ”en närmare undersökning av förhållandet mellan *Les légendes épiques* och Kritiska undersökningar vara påkallad”. Jag tror att Curt Weibulls framställning skulle ha vunnit på att utelämna denna ”närmare undersökning” och låtit sin minnesbild och dess förbehåll fått stå kvar som den står. Hans undersökning verkar inte övertygande. Att den inte har något annat i sikte än att påvisa olikheter mellan de båda verken är inte förvånande. Förvånande är det däremot att iakttä vilka arrangemang han tvingats tillgripa för att verifiera de önskade olikheterna.

Gentemot mitt hävdande att det finns en genomgående parallellitet mellan Bédiers och Weibulls material och att denna är ”påtaglig redan i valet av tidsperiod” (Scandia 1971, s. 317), påstår således Curt Weibull att det bara finns öoverensstämmelser att notera. Den period i nordisk medeltid som enligt honom motsvarar fransk hjälteålder ”möter i sagorna om Hamlet, om Frode, om Starkad, om Harald Hildetand och Sigurd Ring, om Bråvallaslaget, om Ragnar Lodbrok och hans söner” (a.a., s. 15). Att inte den norsk-isländska sagalitteraturen skulle få kallas hjälteepik får stå helt för hans räkning. Sakförhållandena säger något annat. Det fanns i själva verket direkta förbindelser mellan de franska sångerna och de nordiska eposen. Sångerna om Karl den store och hans riddare spriddes över hela det västliga Europa både på latin och på folkspråken. Dessa sånger var gouterad läsning inom nordisk medeltid redan på 1100-talet och omkring 1220 överflyttades ett kompilat av dem till norrön prosa under titeln: *Karlamagnussaga*. Och det skulle alltså ha skett under en period då den nordiska medeltiden saknade intresse för denna litteraturform och sedan länge upphört att själv producera sig inom genren? Förhållandet var naturligtvis det rakt omvända, vilket f.ö. Curt Weibull själv varit med om att konstatera, när han hos Saxo finner lån från denna franska sångkrets.

Men Curt Weibull fortsätter sin ”jämförande” studie. Han skriver:

Det källmaterial, som Joseph Bédier och Weibull undersöker, är också olikartat. De franska är episka dikter, somliga på tiotusentals versrader, och skrivna av till namnet mestadels okända jongleurer, den tidens yrkesskrivare. Det tyska och dansk-isländska källmaterialet för tiden omkring år 1000 och senare är inte en anonym sagadiktning, en ”*histoire poétique*”. Med något undantag är det verk av historiker från 1000-, 1100- och 1200-talen. Dessa historiker är kända män, Adam av Bremen, Sven Ågesen, Saxo,

Theodoricus, Odd munk, Snorre och andra. Hos Saxo vilar denna historieskrivning i de senare delarna av hans verk på hela den äldre historiska och hagiografiska litteraturen och på av honom samlad muntlig tradition av ofta bestämbar ursprung. För de isländska historieskrivarna har de ofta med händelserna samtida skaldeverserna varit en huvudkälla. Betydande delar av deras verk är endast parafrafer av dessa. En annan huvudkälla är den muntliga traditionen. (A.a., s. 14.)

Och i slutet av sin memoar fastslår Curt Weibull beträffande källmaterialet hos Bédier och Weibull:

I Les légendes épiques är det stora episka dikter. I Kritiska undersökningar är det runstenar, skaldedikter och en sentida historieskrivning. (A.a., s. 22.)

Curt Weibull har här lagt saker och ting till rätta på ett sätt som är ytterst betecknande för hans iver att göra skillnaderna så stora som möjligt mellan Bédiers och Weibulls material. Man kan först och främst iakttä en högst betänkelig reduktion av det källmaterial som behandlas i *Kritiska undersökningar*. Man kan övertyga sig därom genom att betrakta litteraturförteckningen efter den förkortningslista som inleder boken.¹ Hela det i egentligare mening litterära källmaterialet, sagalitteraturen, är bortglömt av Curt Weibull och källmaterialet representeras enbart av tyska och danska medeltidshistoriker, Adam av Bremen, Sven Ågesen, Saxo m.fl. Det är så snävt tilltaget att inte ens hela Saxo får plats i mönstret; endast de senare delarna av Gesta Danorum räknas som källmaterial, inte de tidigare, de som mer och mindre är ren sägen och enligt Lauritz Weibulls egen mening står sagalitteraturen mycket nära och kanske rent av spelat en väsentlig roll i dess genesis.

Det är självklart att man på dylika premisser — alltså med utelämnande av det "litterära" materialet för Weibulls del — kan få Bédiers och Weibulls källmaterial att se olika ut. Som Curt Weibull här presenterat det inte bara *ser* det olika ut, det *är* också olika. Och jag kan uppnå exakt samma effekt om jag företar mig att jämföra de norsk-isländska sagorna med de tyska och franska annaler, krönikor med vilka också Bédier arbetar och bl.a. konfronterar sina chansons de geste när han fastslår deras bristande historicitet. Adam av Bremens roll i Lauritz Weibulls historieskrivning är inte sällan just att utgöra ett korrektiv till Saxos och de isländska sagornas broderier av historiska händelseförlopp. Curt Weibulls jämförelser är irrelevanta. Vad det gäller är naturligtvis att jämföra med sådant som är jämförbart: inte sagor med annaler utan sagor med sagor och annaler med annaler.

Vad beträffar de norsk-isländska sagorna så har de lika anonyma författare som de franska sångerna. De som skrivit Fagrskinna, Flateyrbok, Hervarar-

¹ I Nordisk historia I (1949) är förkortningslistan satt efter texten.

Jomsvikinga- eller Knytlinga- sagorna — alla dessa verk och ännu flera av samma typ utgör objekten för Weibulls hyperkritik — är lika okända som författarna till *La chanson de Raoul*, *La chanson d'Aiquin* eller *La chanson de Roland*; om nu inte, som under senare tid hävdats, *Rolandssången* skrivits av den Tuoldus som nämns i Oxford-manuskriptets slutrad.

Inte heller föreligger det stora skillnader mellan norsk-isländsk saga och chansons de geste vad gäller muntlig tradering. Präster och munkar var i Frankrike som i Norden förmedlare av den försvinnande lilla kärna av historisk verklighet som inneslöts i de franska eposen.

Curt Weibull framhåller slutligen de hagiografiska inslagens betydelse för den nordiska medeltidshistoriografien. Ingenting kan vara mer ägnat att leda blickarna mot de av mig antydda överensstämmelserna mellan Bédiers och Weibulls källmaterial. Redan titeln på Bédiers stora verk inkluderar den hagiografiska accenten.

Det finns anledning att här mera allmänt betona det litteraturhistoriska inflytande på Weibulls historieskrivning som kan härledas ur hans studier under 1890-talet och som gjort honom observant vad gäller iakttagelser av komparativ natur. Det litterära medeltidsstudiet — liksom också det kulturhistoriska — kom under de två/tre sista decennierna av 1800-talet att kännetecknas av ett allt tydligare uttalat komparativistiskt betraktelsesätt. Man inriktade sig därvid inte bara på detaljer och enskildheter utan också på genrer och miljöer. Man övergav en tidigare, ofta snäv orientering mot den genuint nordisk-germanska kulturmiljön och vände sig utåt mot den antika och europeiska. Att Lauritz Weibull varit mottaglig för dessa aspekter ger hans historiska författarskap inte minst fr.o.m. 1910-talet tydliga bevis på. Man behöver bara erinra sig hans sätt i *Kritiska undersökningar* att i de nordiska texterna ständigt betona förekomsten av ”lärda sägenkombinationer” eller ”sägenmässiga” dubblingar och triplingar (s. 59 f.), att identifiera ”sägenartade” inslag (s. 54, 83 o. 110), eller att utpeka parallellställen till bibliska och antika berättarmotiv (s. 49, 101, 160 ff.) osv.² för att inse hans otvetydiga skolning i komparativ litteraturhistorisk metodik. Vid läsningen av Weibull-kapitlet i Torstendahls *Källkritik och vetenskapssyn* saknar man ofta endast hänvisningen till detta komparativa litteraturstudium för att instämma i referat och analyser av Weibulls historiemetod. Jag föreställer mig att det varit just detta som Erik Lönnroth haft i tankarna, när han karakteriserar denna metod som ”till stor del en tillämpning av komparativ litteraturhistorisk metod på historiska miljöstudier”;³ i ett liknande sammanhang

² Också utanför *Kritiska undersökningar* förekommer dessa hänvisningar; så t.ex. i studien *Dråpen i Roskilde* i Knut den stores och Sven Estridsens tid, där berättelsen om mordet på Ulf Jarl hos Saxo förklaras härröra från Plutharkos' episod om Alexander den store och Kleitos. (*Historisk tidskrift för Skåneland*. Bd 4 (1910), s. 39.)

³ Ännu mera rakt på sak är Lönnroth i en artikel där han presenterar L.W. för radiopubliken:

sätter också Sten Carlsson in Weibull, när han talar om ”den ingående källkritiska interpretation och komparativa källanalys som skulle bli ett grunddrag i Weibulls forskning” (SvD 14/12 1960).

Detta komparativa litteraturstudium bedrevs emellertid ingalunda på de premisser som Curt Weibull tydligen föreställer sig. Det gick inte endast ut på att iaktta likheter eller olikheter i fråga om stoffet. Vad det lika ofta gällde var att bland det som skilde finna vad som förenade, att mitt ibland påtagliga olikheter finna likheterna eller den potentiella överensstämmelsen; ja, bara så mycket som behövdes som incitament för ett metodiskt grepp. Det är väl så all jämförande forskning bedrivs. Skulle den enbart uppehålla sig vid självklarheter blev den inte bara trivial utan också truistisk.

Att Lauritz Weibull haft god reda på hur ett komparativistiskt litteraturstudium av detta slag tillgår kan inte ifrågasättas. Han har mött ett sådant mer än en gång under sina studier för Schüek och under den läsning av fransk och nordisk medeltidsforskning som vi sett honom ägna ett avsevärt utrymme under 90-talet och som direkt kunnat dokumenteras av hans bibliotekslån. Jag väljer att anföra ett exempel från mycket nära håll som rimligen inte kunnat undgå hans känedom.⁴ Det är Gustav Storm, som i själva inledningen till sin doktorsavhandling *Sagnkredsene om Karl den store og Didrik af Bern hos de nordiske folk* (1874), skriver:

Vil man drage en Parallel mellem den norske Litteratur og de øvrige europæiske Kulturlandes Litteraturer i Middelalderen, navnlig da i 12te og 13de Aarhundrede, opdager man snart ved Siden af væsentlige Uligheder ogsaa væsentlige Overensstemmelser, som give Norges Udvikling et Præg af Jævnsideghed med dem af Europas store Kulturlande, der ligesom Norge modtog Paavirkning fra Frankrig, Ridderdigtingens og den middelalderlige Videnskaps Fosterjord (s. 1).

Detta citat är så mycket intressantare som det leder oss tillbaka till ett av huvudinslagen i min Scandia-uppsats: relationen Weibull—Bédier.

5

Curt Weibull ger en missvisande bild av Bédier, när han påstår att denne enbart anknyter till ”geografiska och topografiska iakttagelser” (a.a., s. 16). Det är nu

”Lauritz Weibull började som litteraturhistoriker och fann i den komparativa litteraturforskningen det metodiska instrument, som han senare skulle tillämpa på historiska källor.” (Röster i Radio. 1949, nr 37, 11—17 sept. s. 6).

⁴ Jag vill här ännu en gång fästa uppmärksamheten på den förteckning över L.W:s lån i LUB just inom detta område av medeltidslitteraturen: fransk och nordisk epik, franska och nordiska hjälte- och folksånger. Se Scandia 1971, s. 302—303!

långtifrån att hans studier uppehåller sig vid detta enbart; bara de delar av hans analyser som man skulle kunna kalla de positiva och konstruktiva och som gav de enligt honom kritiskt korrekta förklaringarna av de franska medeltidseposens uppkomst. Men vägen fram till dessa hade gått via destruktion av en vetenskaplig grundsyn vad gällde litterärt s.k. källmaterial. Det är ytterst förvånande att Curt Weibull inte vill låtsas om de inslag i *Les légendes épiques*, som man ovillkorligen väntat att en historiker av hans metodiska medvetenhet först och främst skulle ha velat diskutera: dessa rent historiografiska partier i Bédiers stora arbete.

Forskningen i den franska medeltidsepiken hade fram till Bédier närmast sparat ur, i det att den alltmer kommit att ägna sin uppmärksamhet åt att söka påvisa sambandet mellan episk berättelse och historisk verklighet, att studera det mera autentiska historiematerialet mot bakgrund av det episka, att m.a.o. harmoniera epos och annal. Ett genomgående tema i *Les légendes épiques* gäller ingenting annat och ingenting mindre än historiciteten i de franska chansons de geste. Viktiga delar av verket är helt ägnade dessa problem. Det är dessa "recherches sur l'historicité", de i varje kapitel återkommande, grundliga analyserna av "l'élément historique" som i så hög grad präglade framställningen och drog till sig intresset. Det var också dessa inslag som gav verket dess kritiska, mot tidigare uppfattningar i ämnet inte sällan polemiska accent.

Kritiska undersökningar erinrar enligt mitt förmenande mycket bestämt om *Les légendes épiques* i detta hänseende. Också hos Weibull är det frågan om historiciteten i ett episkt s.k. källmaterial: de norsk-isländska sagorna — till dels också i ett historieverk som Saxos *Gesta Danorum*. Frågan om historiciteten bildar själva grundtemat i boken. Vad Weibull framför allt vill demonstrera och också gör är hur den norsk-isländska sagalitteraturens förmenta historiska innehåll endast varit ägnat att föra historieskrivningen — ännu den sentida — vilse, och hur tidigare nordisk medeltidsforskning varit upptagen av liknande harmoniseringar av de berättande källorna och ett mera autentiskt källmaterial av typ annal eller krönika. Weibulls programförklaring i inledningen till *Kritiska undersökningar* är därvidlag entydig och måste gälla som både utgångspunkt och fortsatt anvisning för varje ställningstagande till hans metod. Den lydde som bekant: "När sägen och dikt sopats bort, har det visat sig, att endast enstaka händelser och de grövsta linierna i tidens historia äro vetenskapligt konstaterbara."

Målet för Lauritz Weibulls historieskrivning i *Kritiska undersökningar* var rent negativt, för att inte säga destruktivt. Det är av intresse att fastslå denna intention. Och ingen som läst boken kan näppeligen ha undgått att få ett huvudintryck, nämligen att nästan allt går ut på att destruera den bild som tidigare historiker åstadkommit, i bästa fall reducera historien. Och Weibull verkar snarast avnjuta resultaten av sina hyperkritiska härjningar inom nordisk medeltidshistoria. Hela källgrupper — och först och sist den norsk-isländska sagalitteraturen — underkännes och hans undersökningar kan mynna ut i tomma intet, såsom sker i

studien över slaget på Fyrisvallarna där han fastslår: ”icke ens det grundfaktum, som ligger bakom, kan exakt konstateras” (s. 84).

Det låter sig onekligen sägas, att Weibull i *Kritiska undersökningar* ännu varit alltför mycket litteraturhistorikern och inte riktigt besinnat sig historikerns plikter. I hans framställning finns det något av Jessens och Bédiers energiska förnekande av historiciteten i ett berättande källmaterial. Och som reflexer av detta snarast litteraturhistoriska betraktelsesätt kan man uppfatta Weibulls alltid höga estetiska värdering av de texter som han utdömer som historiebärande.

Jag har här velat ytterligare betona dessa destruktiva inslag och intentioner därför att Rolf Torstendahl i sin avhandling *Källkritik och vetenskapssyn i svensk historisk forskning 1820—1920* i sin analys av Weibulls historiemetod för in begreppet ”konstruktion” som något för denna betecknande, att på ett säkrare material bygga upp bilden av det historiska skeendet. Så vitt jag kan förstå har Torstendahl betydligt överdrivit denna avsikt. Hans resonemang har enligt mitt förmenande en tydlig smak av efterrationalisering och det är också karakteristiskt att han för att få sin argumentering i hamn måste lämna *Kritiska undersökningar* utanför,¹ när han samlar belägg för denna sin tes om konstruktionen som något bärande i Weibulls historieskrivning. Närmast har han funnit dem i Weibulls polemiska inlägg under 1910-talet, när striden stod som häftigast om hans hyperkritik. Och det var ganska naturligt om Weibull inför det motstånd som mötte tagit ett eller annat steg tillbaka till en något mindre negativ position, liksom han väl också insett att hans hyperkritik inte alltid gick att vidhålla. Vilka ”konstruktioner” var över huvud möjliga att göra på de fragment av historiskt skeende, dessa ”enstaka händelser”, som Weibull i *Kritiska undersökningar* låter bli kvar?

Weibulls genombrottsverk både var och uppfattades som ett till själva grundsyftet destruktivt arbete; så tedde det sig också för dem som långtifrån ställde sig avvisande till hans resultat. Vad Finnur Jónson menade om Weibulls hyperkritiska framfart i vår medeltidshistoria är välbekant, men också för Arthur Stille var Weibull den som först och främst ”satt yxan till roten av trädet”.²

Också länge efter *Kritiska undersökningar* fortsätter Weibull denna linje. I t.ex. Erik den helige-studien 1917 är den källkritiska förödelsen total. Som historiskt faktum blir endast namnet kvar, som någonting att hänga upp ett stycke aktuell kyrko- och expansionspolitisk propaganda på i det slutande 1200-talets Uppsala. Också härutinnan erinrar Weibull om Bédier, att han finner det ”konstruktiva” i det berättande materialet på samma sätt, nämligen i tendensen.

¹ Ordet ”rekonstruera” förekommer så vitt jag kunnat finna på ett enda ställe i *Kritiska undersökningar*, och det är ytterst diskutabelt om man däri skall lägga in något av den principiella innebörd Torstendahl ger det. Det gäller den svenska kungalängden före Erik Segersäll och ordet torde näppeligen kunna uppfattas annat än som terminus technicus. Jfr Torstendahl, a.a., s. 352.

² SDS 17-7-1911.

6

Lika viktigt som det varit för Curt Weibull att hävda att Lauritz Weibull inte mottagit några impulser från litteraturhistorien lika viktigt blir det för honom att visa att Bédier inte kunnat ge några impulser åt historieforskningen, att denne endast angår litteraturhistorien. ”Joseph Bédiers inriktning sådan den framträder i *Les légendes épiques* är filologens och litteraturhistorikerns”, skriver han (a.a., s. 20).¹ Däremot har hans insats ”inte giltighet för historisk forskning”. Detta sista påstående är, som framgått redan av min Scandia-uppsats och som jag här ovan ytterligare underbyggt, totalt missvisande. Konsekvenserna av hans insats vad beträffar historieskrivningen kan omöjligen förbises. I hans undersökningar får det största episka material som föreligger inom medeltiden en historiografisk genomlysning som måste ha känts angelägen också för historiker. *Les légendes épiques* är tvärt emot Curt Weibulls åsikt ett för debatten kring de källkritiska problem som jag velat fästa uppmärksamheten på i högsta grad relevant arbete. Det framgår på mer än ett sätt och redan av det faktum att när dessa studier först publicerades skedde det inte bara i litteraturvetenskapliga utan också i rent historiska tidskrifter. Sålunda trycktes *Recherches sur les légendes du cycle de Guillaume* först i *Annales du Midi* 1907 och *La légende de Raoul de Cambrai* först i själva *Revue historique*, sept.—dec. 1907 och jan.—april 1908, alltså i Gabriel Monods egen tidskrift. Och i den livliga debatt som *Les légendes épiques* omedelbart gav upphov till deltog också historiker.

I min uppsats anförde jag ett uttalande av Ferdinand Lot om Bédiers stora arbete. Lot fastslår som anmärkningsvärt att det skulle bli en filolog som först av alla kom att tillämpa historisk metod och anlägga källkritiska aspekter på detta material, alltså de franska nationaleposen, varvid utom språkliga kriterier också en intensiv materialanalys, studium av tidsmiljöer, framhävande av tendens och beroendeförhållanden fick bidra att klargöra deras innehåll och utreda deras tillkomst i korstågstens Frankrike, alltså på 1100- och 1200-talen. I en not citerade jag följande ur Ferdinand Lots recension av *Les légendes épiques* i *Romania* 1913:

Chose piquante, cette méthode, c'est la méthode historique, qui consiste à expliquer les œuvres par le milieu où elles plongent — en l'espèce des XIe et XIIe siècles. Et il est curieux que ce soit un philologue qui ait eu l'idée de l'appliquer.

Curt Weibull citerar också dessa rader av Ferdinand Lot och menar att jag helt missförstått deras innebörd. Han har fått ut något helt annat av dem:

¹ C.W. vet inte riktigt hur han skall ha det med Bédier, om denne är filolog eller litteraturhistoriker. På föregående sida heter det: ”Joseph Bédier var själv filolog, inte litteraturhistoriker.”

Enligt Ferdinand Lot har Joseph Bédier inte skapat ”en ny metod, en historisk-kritisk metod”. Han säger något helt annat: Joseph Bédier har enligt honom, ”nog så pikant”, endast på ett av litteraturhistoriker länge diskuterat ämne tillämpat historisk metod. Denna består i att förklara verken ur den miljö, i vilken de har sitt ursprung — i föreliggande fall de 11. och 12. århundradena. *Samtidigt riktar Ferdinand Lot ett hugg mot de franska litteraturhistorikerna: ”Sällsamt, att det är en filolog som har haft idén att tillämpa historisk-kritik metod”* [kurs. här]. De franska litteraturhistorikerna var ännu 1908 — liksom de svenska under ledning av Henrik Schück — främmande för den historisk-kritiska metoden. (A.a., s. 21.)

De franska litteraturhistoriker Curt Weibull här talar om är helt och hållet en produkt av hans egen inbillning. Det finns ingenting i Ferdinand Lots uttalande som i minsta mån tyder på att han velat anspela på några litteraturhistoriker, långt mindre avsett att rikta någon kritik mot dessa. Det är en fullkomligt godtycklig tolkning Curt Weibull här gjort sig skyldig till. Hans sätt att ställa filologer mot litteraturhistoriker är inte bara omotiverat utan också orimligt av det enkla skälet att de aldrig existerat som två skilda forskarkategorier. Ferdinand Lot har använt ordet filolog i den allmännare betydelsen av litteraturforskare, alltså i den vidare mening som länge gällt och ännu gäller i franskt språkbruk och inte minst inom det forskningsområde som det här är frågan om. Alla de som tidigare sysslat med chansons de geste var i samma mening som Bédier filologer och deras insatser angår enbart litteraturhistorien, ända från Claude Charles Fauriel, Léon Gautier, Paul Meyer, Pio Rajna, Kristoffer Nyrop, Gustaf Gröber, Philipp August Becker osv. och fram till Gaston Paris; på samma sätt som Ferdinand Lot själv och Lauritz Weibulls egna föregångare inom nordisk medeltidsforskning, Edwin Jessen och Gustav Storm, var filologer i samma mening. Henrik Schück hade också en liknande filologisk-litteraturhistorisk skolning.²

Det är helt klart vad Ferdinand Lot menat. Han hade själv från första stund och på närmsta håll följt Bédiers undersökningar. Hans egen forskning var förlagd till samma skede och upptogs av likartade litteraturproblem.³ Han var m.a.o. utomordentligt väl förtrogen med själva forskningssituationen och det måste nog betraktas som helt uteslutet att han skulle ha missat poängen, när han samlade sig till en karakteristik av Bédiers metod. Det har också roat honom att fästa historikernas uppmärksamhet på ett för dem kanske en smula generande faktum.

Ty vilka hade tidigare med hjälp av historisk metod sökt förklara uppkomsten av chansons de geste? Vilka hade tidigare förklarat dem ur deras tids- och miljösammanhang? Vi vet att filologerna eller litteraturhistorikerna — med det vackra

² Lauritz Weibull hade också filologisk skolning om än inte någon djupare. I fil. kand.-examen hade han 1 betyg för prof. Södervall.

³ Av 120 nummer i F. Lots bibliografi fram till 1925 är närmare 60 ägnade litteraturhistorien inom chansons de geste och la matière de Bretagne.

undantaget P. A. Becker — inte hade gjort det. Men hade fackhistorikerna varit tidigare ute? Förvisso inte. Inte heller de hade lyckats emancipera sig från den romantiska doktrinen beträffande medeltidsepiken. Också bland dem trodde man fortfarande på historiciteten i de franska sångerna. Det finns exempel på att de slaviskt följde litteraturforskningens syn i detta hänseende. Så har t.ex. Gaston Paris' *Histoire poétique de Charlemagne* varit den direkta förebilden för Godefroy Kurths *Histoire poétique des Mérovingiens* (1893), där författaren i de frankiska krönikörernas berättelser utreder och särskiljer historiska och episka element och på grundval därav söker påvisa historiebärande inslag av gamla hjältesånger.

Men det är särskilt ett exempel som Ferdinand Lot kan ha haft i tankarna, när han formulerande sin kommentar till Bédiers historiemetodik. Jag syftar på Bédiers polemik med sin kollega vid Collège de France, historieprofessorn Auguste Longnon, strax efter det att han börjat publicera sina studier i olika tidskrifter. Exemplet är så mycket intressantare som det inte legat utanför Lauritz Weibulls möjligheter att uppmärksamma det.⁴ Polemiken försiggick nämligen i *Revue historique* 1908, samma årgång där Bédier bidragit med det avslutande partiet av exkursen om *La légende de Raoul de Cambrai*, som f.ö. var den omedelbara anledningen till meningsskiftet. Longnon hade långt tidigare behandlat samma ämne i en uppsats i *Revue historique* 1879: *Raoul de Cambrai dans l'histoire*, i vilken han hållit fast vid de gamla teorierna om en historisk tradering i denna sångcykel via episk-lyriska mellanled, dessa s.k. cantilenor eller chants lyrico-épiques. Bédier hade utsatt denna studie för en hård kritik, en kritik som Longnon tillbakavisade i ett inlägg i *Romania* 1908 (aprilnr) och i vilket han fortfarande hävdade att sångerna om Raoul de Cambrai från slutet av 1100-talet var en om- eller bearbetning av en dikt från 900-talet och författad av en skald som varit vittne till de händelser varom denna dikt handlat.⁵ Detta meningsskifte väckte stort uppseende och Bédiers replik, som kanske blev onödigt från, kom redan i maj—augusti-häftet av *Revue historique* 1908.⁶

Innebörden av Ferdinand Lots ord om Bédiers metod i *Les légendes épiques* torde med detta vara alldeles klar. Curt Weibulls tolkning är ren advokatyr.

Curt Weibull har tydligen inte heller själv känt sig övertygad om riktigheten i sitt resonemang och — kanske omedvetet — gjort förbehåll av den innebörden att om det nu ändå trots allt skulle förhålla sig så att Bédier tillämpat historisk metod

⁴ Bédiers studie över Girard de Roussillon vars första parti hette: Girard de Roussillon dans la poésie, dans l'histoire et dans l'hagiographie och vars andra hette: Girard de Roussillon et les abbayes de Pothières et de Vézelay inflöt i en annan lättillgänglig publikation, nämligen *Revue des deux mondes* 1907: livraison du 15 Mars och livraison du 15 Avril.

⁵ Av någon anledning tog Longnon endast upp Raoul-studien till diskussion fastän Bédiers kritik i lika hög grad drabbat hans studie *Girard de Roussillon dans l'histoire*, också den publicerad i *Revue historique* 1878.

⁶ B:s svar till Longnon trycktes som appendix till andra delen av *Les légendes épiques*.

på de franska hjältesångerna så är därmed inte sagt att Weibull haft honom som förebild i detta hänseende, att han inte behövt gå över ån efter vatten:

Detta strängt historiska betraktelsesätt är nämligen rakt inte, som Rolf Arvidssons resonemang förutsätter, något nytt och för Joseph Bédier originellt. Långt före den tid, då dennes bok *Les légendes épiques* tillkom, hade man i nordisk historieskrivning uppmärksammat, att med historieskrivarna samtida förhållanden haft inflytande på deras framställningar av en äldre tids historia. (a.a., s. 18.)

Curt Weibull exemplifierar med ett långt citat ur Gustav Storms *Kritiske Bidrag til Vikingetidens Historie* (se Scandia 1972, s. 18, not 13). Men Weibulls exempel är enligt min mening inte alls relevant. Att — såsom Storm gör — tala om stämningar inom samtiden och om allmänna anakronistiska inslag i diktning och historieskrivning är någonting helt annat än att där finna tendentiösa och propagandistiska överväganden och se denna diktning och historieskrivning direkt framsprungen ur samtidsförhållandena. Storm har aldrig i samma mån som Bédier sökt pressa ur det episka källmaterialet dess aktualiteter, långt mindre ansett dem skapade i direkt anslutning till ideologiska och realpolitiska ställningstaganden i den tid och det samhälle som såg det födas. Detta var något helt annat och okänt inom både den europeiska och den nordiska medeltidsforskning som sysslat med litterärt källmaterial. Det finns ett ovedersägligt bevis på att Storms uttalande inte kan fattas och heller inte uppfattats på detta sätt. Det är hämtat ur Halvdan Kohts berömda föredrag i Norsk historisk forening den 24de november 1913, *Sagaernes opfatning av vor gamle historie* (tr. i Norsk historisk tidskrift 1914), vari Koht just tolkar de norsk-isländska sagorna utifrån snävt samtidspolitiska och sociala tankemönster och *presenterar detta betraktelsesätt som någonting alldeles nytt och ännu inte praktiserat inom nordisk historieskrivning*. Koht framhåller inledningsvis hur våra gamla sagor under senare tid utsatts för ertsande kritik vad gäller deras användbarhet som historiskt källmaterial: ”Ingen tar dem nu for førstehaands kilder; hver en moderne gransker gaar til dem med den forudsætning at de representerer en senere tids forfatterskap, — vi har det fuldt paa det rene at sagaerne først er skrevet fra slutten av det 12te og utigjennem 13de aarhundrede” (NHT 1914, s. 379). Men trots detta, menar Halvdan Koht, har vår bättre kunskap om sagorna och deras tillkomst ”ikke endda ført frem til de nødvendige konsekvenser”:

Man har ikke reist det spørsmål, om ikke sagaerne ogsaa bærer merke av selve den tidsalder de blit til i. Riktignok har man fundet, sagaskriverne har den ældre tids mennesker i klær og vaapen fra det 12te og 13de aarhundrede. Men er det ikke da like rimelig at tænke sig, at de har overført sin tids tænkesæt, baade politisk, socialt og kirkelig, paa den forgangne aarhundrede, — at de har opfattet den ældre historie ut ifra sin egen tids og sin egen strids synspunkter? Vi vet jo, at den tid da sagaskriverningen blomstret, det var en tidsalder med voldsomme samfundsbyrtinger, og jeg tror

endog det tør siges, *at selve brytningene hadde en væsentlig del i at sagærne i det hele blev skrevet* [kurs. här]. (NHT 1914, s. 380.)

Sagornas "objective" framställningsätt, "den likefremme fortælling", skall inte förvillia oss att tro att inte "sagaskriverne var digtere, de og", att de "slet ikke er slike objective væsener, men tvert imod har sine meget bestemte meninger om baade fortid og samtid" (a.a., s. 380 f). Man skall därför inte gruppera sagorna "bare efter deres kildesammenhæng, men ogsaa efter deres partistilling, deres historiske filosofi" (ibid.). Koht ställer här sagalitteraturen i omedelbart samband med de samfundsbrytningar som ägde rum i Norden just när denna litteratur skapades: "Baade Morkinskinna, Heimskringla och Fagrskinna har sine aandelige forudsætninger i ett historieverk som netop omkring 1220 blev fuldført, — Sverres saga" (ibid. s. 394).

Jag kan inte finna annat än att detta synsätt långt mindre erinrar om Storm än om Bédier, vilken senare sett de franska sångerna uppstå direkt ur samtidens brytningar och som uttryck för dess tendentiösa och propagandistiska intressen av såväl politisk som kyrklig natur.

Det var samma mönster som jag menat mig kunna iaktta i Weibulls exkurs om Jomsborg och jomsvikingarna, där jomsvikingarnas framträdande i sägen och historia i slutet av 1100- och början av 1200-talet fick sin förklaring som uttryck för ställningstaganden och överväganden inom samtiden, närmare bestämt såsom uttryck för Absalons och hans efterföljares politiska intentioner inom vändernas gamla maktsfär; ett sätt att ge det danska agerandet i dessa trakter ett så långt tidsperspektiv som möjligt. Därav också förklaringen till de första ansatserna till denna sägenbildning redan hos Sven Aggesen och Saxo. Denna enligt Curt Weibull "enkla reflektion" av Lauritz Weibull i slutet av exkursen om Jomsborg innebar ingenting nytt. "Denna uppfattning var under början av 1900-talet åtminstone i nordiska historikerkerksar allmänt erkänd" (a.a., s. 18). Detta är inte sant. Som jag nyss visat var den okänd för Halvdan Koht.⁶

Det förefaller som om detta blottläggande av tendentiösa och propagandistiska inslag i källmaterialet inte längre skulle vara något utmärkande för Lauritz Weibulls historieforskning. Det är som om det egentligen inte alls förekommer. Man skulle åtminstone vilja ha sett det någonstans betonat i Curt Weibulls memoar. Jag väljer att anföra ännu ett exempel och tar det utanför *Kritiska undersökningar*

⁶ H. Koht säger sig för denna sin nya syn på problematiken inom norsk medeltidshistoriografi ha bl.a. mottagit impulser från Ernst Bernheim, som på den internationella historikerkongressen i London 1913 hållit ett företag: Historisk fortolkning ut fra tidsopfatningen. Om innehållet i detta föredrag framgår av Kohts referat i Norsk hist. tidskr. 1914, att Bernheim behandlat en rad begrepp, ord och motiv sådana dessa är präglade av sin egen tids tänkesätt. Exemplen valda och tolkade mot bakgrunden av medeltidens augustinska filosofi, där t.ex. "superbia" inte bara betyder "övermod" utan "uppror mot Gud", "tyrannus" inte bara "tyrann" utan "gudniding", osv. Impulsen från Bernheim stannar uppenbarligen vid dessa semantiska tolkningsförslag.

i en studie där jag menar mig finna Bédiers metodiska grepp mera explicite genomfört. Jag kan således inte frigöra mig från det bestämda intrycket att också Lauritz Weibulls Erik den helige-studie koncipierats direkt på Bédiers metod. Låt vara att man här inte har att göra med den profana sägnen utan med den religiösa — och låt vara i dess påvra nordiska infattning — kan man mycket tydligt iaktta hur Weibull identifierar liknande tendenser och prövar samma metodiska grepp som Bédier. Weibull söker upp och fixerar samma ”aktuella historiska moment” vid Erik-kultens uppkomst som fransmannen så framgångsrikt demonstrerat i sin undersökningar av chansons de geste. Weibulls studie är redan i själva sin grundkaraktär en jämförande litteraturhistorisk undersökning. Härför har han tillgodogjort sig resultaten inom den moderna hagiografiska forskningen, vilket han också redovisar. Det metodiskt nya och för nordiskt material originella ligger emellertid mindre i detta att han framhåller det schablonmässiga i helgonlegendernas uppbyggnad. Viktigare att framhålla är just den ”aktualisering” och ”lokalisering” av Erik-legenden som han söker påvisa.

I slutet av 1200-talet om- eller snarare nybyggdes Uppsala domkyrka och man behövde ovillkorligen ett skyddshelgon. Men från detta strängt lokala kyrkopolitiska plan inspirerades kulturen också av allmännare realpolitiska intressen. Folkungarnas expansiva östpolitik krävde närvaron av en missionerande konung och Erik fick också den rollen att fylla. Så inrycktes i legenden berättelsen om hans och biskop Henriks kristnande av Finland. Kyrklig lokalpolitik och aktuell erövringspolitik är sålunda de konstituerande elementen bakom kulturen av Erik den helige. Greppet är — om man så vill kalla det — direkt bédierskt. Det är frågan om samma slags ”aktualisering” som Bédier så ofta redovisar i *Les légendes épiques*.

7

Detta inlägg har lika mycket blivit en komplettering av min tidigare Scandia-uppsats som ett meningsskifte med Curt Weibull.

Det torde stå tämligen klart att Curt Weibulls ”tankar om och minnen från Lauritz Weibulls vetenskapliga forskning” långtifrån bör tillerkännas högre källvärde, att de väsentligen är att räkna till den källgrupp, de slags minnen, som man inom den s.k. Weibullska skolan normalt brukar skatta synnerligen lågt med avseende på deras källvärde.¹ Detta är emellertid inte det mest anmärkningsvärda draget i hans inlaga. Det finner jag snarare i den brist på distans till broderns och hans egen vetenskapliga insats som kännetecknar framställningen. Man kan här göra den iakttagelsen att Curt Weibull i själva verket fortsätter ett memoarskrivande som redan påbörjats av Lauritz Weibull, ja, som kan skönjas ännu längre tillbaka. Som Hugo Yrwing visat har Lauritz Weibull, redan när han inordnar sig själv i forskarkedjan av historiker: Niebuhr, Ranke, Waitz gjort sig skyldig

¹ Sture Bolin, Dokumenten bedömda. (Vecko-Journalen årg. 43 (1952) nr 6, s. 15.)

till en form av memoarskrivning, ”en tillrättaläggning för såväl samtid som eftervärld” (MScan 1972, p. 124 f). Detta tillrättaläggande synes emellertid kunna spåras tillbaka ända till Martin Weibulls brev till Harald Hjärne 9 maj 1899 (se ovan s. 116 f), där fadern inkorrekt anger de ämnen som ingick i hans licentiatexamen. Som jag understrukt var litteraturhistoria hans huvudämne och komplikationerna i samband med hans disputation var föranledda av hans tvära omställning till historiker.

Enligt Curt Weibull skulle — om jag har rätt beträffande Bédiers inflytande på Lauritz Weibull — min undersökning innebära något ”historiografiskt revolutionerande”. Det är mycket möjligt att den kan te sig så för honom och utifrån hans vetenskapliga genretänkande, där det existerar vattentäta skott mellan de olika historiska disciplinerna. Väljer man däremot att betrakta forskningsområdena såsom mindre avskärmade från varandra utan tvärt om med breda och ofta befarna broar mellan sig behöver man varken förstora eller förminska betydelsen av mina iakttagelser. Den allt längre drivna specialisering som i vårt sekel gjort sig märkbar inom nästan alla forskningsfält har skymt undan det enkla faktum att ingen vetenskaplig disciplin är självförsörjande i metodiskt hänseende. I spåren på detta vetenskapliga facktänkande har inte sällan följt mer eller mindre uttalade behov att betrakta sin egen vetenskap överlägsen ur en eller flera synpunkter. Jag tror att man här har att söka den psykologiska förklaringen till Curt Weibulls energiska förnekande av litteraturhistoriens roll i broderns historieskrivning.

Erik Lönnroth har i en uppsats, *Karl XII:s pånyttfödelse* (omtr. i *Historia och dikt* (1959)), påpekat att en av inspirationskällorna till den Karl XII-renässans som Harald Hjärne inledde på 1890-talet kan ha ”varit den signal till nationell självhävdelse som Heidenstam [— — —] hade givit i sin essä om svenskarnas lynne i Ord och Bild samt diskussionen kring samme författares ’Karolinerna’”. Enligt Lönnroth har man tillmätt detta inflytande på Hjärne alltför liten betydelse, ”dels därför att han [Hjärne] inte själv uttryckligen knyter an till Heidenstam, dels därför att det, av någon irrationell anledning, inte anses hövligt att förutsätta att en vetenskapsman hämtar idéer ur skönlitteratur” (s. 107). Det är möjligt att någon liknande irrationell anledning föreligger också här, att Curt Weibull helt enkelt inte anser det ”riktigt hövligt” att förmoda att en historiker fått idéer och och uppslag från litteraturhistorien.

Djupare sett är naturligtvis Curt Weibulls memoarskrivande dikterat av hans strävan att söka avvärja det hot mot broderns originalitet som han uppenbarligen anser min uppsats utgöra. Han upprepar visserligen Lauritz Weibulls egen försäkran från 1910-talet, att det var närmast ”ridikult” att tala om ”hans metod”. Det var ingalunda någon ny och oprövad metod han tillämpat i sin historieskrivning. Men i just denna försäkran kvarstår dock hans anspråk på att för nordisk medeltidsforskning ha åstadkommit något nytt och särskiljande. Inte heller den relativa originalitet som Lauritz Weibull tillerkänner sig torde emellertid längre med framgång kunna vidhållas.